

на правова культура відійшла ще на початку другої половини ХХ століття, майже 100 років тому.

А також наголосимо, що саме на відповідність Конституції перевіряються закони, тому цілком зрозумілим є вислів, що Конституційний Суд є судом над законами. Відтак, Конституція – це не основний закон, а акт установчої влади народу.

Таким чином, як бачимо, питання сприйняття Конституції, відношення українців до Конституції (як і будь-якого іншого народу) є показником цінностей суспільства.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Мінченко О.В. Юридико-лінгвістична теорія правознавства: дис. ...д-ра юрид.наук: 12.00.01. Київ, 2020. 452 с.

3. Переважна більшість українців вважають, що знати Конституцію України треба, але лише 15% її знають – опитування. URL <https://ua.interfax.com.ua/news/political/670371.html>.

4. Майже половина громадян України не читала Конституцію – дослідження. URL <https://dif.org.ua/article/mayzhe-polovina-gromadyan-ukraini-ne-chitala-konstitutsiyu-doslidzhennya>.

Сердюк І. А.

*доцент кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЮРИДИЧНА ФОРМА КОНСТИТУЦІЇ ЯК СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ З ПОГЛЯДУ ТЕОРІЇ ДЖЕРЕЛ ПРАВА

З погляду філософії будь-яке явище державно-правової дійсності розглядається як діалектична єдність його змісту та форми. Не є винятком і конституція, зміст якої все більше вчених розглядають як суспільний договір, тобто прояв загальної волі. У зв'язку з цим виникає питання про відповідність такому змісту юридичної форми Основного Закону держави.

Коротко охарактеризуємо концепцію суспільного договору французького мислителя Ж.-Ж. Руссо, відображену в його праці «Про суспільний договір, або Принципи політичного права» (1762 р.).

Концепція суспільного договору за Ж.-Ж. Руссо зводиться до таких положень: Кожний з нас передає до загальної скарбниці і ставить під вище керівництво загальної волі свою особистість і всі свої сили, в результаті чого для нас усіх разом кожний член перетворюється на невід'ємну частину цілого. ... Це Ціле отримує в результаті такого акта свою єдність, своє загальне Я,

своє життя та волю. Це особа юридична, яка утворюється відповідно в результаті об'єднання всіх інших, колись іменувалась Громадянською спільнотою, нині ж іменується Республікою, або Політичним організмом: його члени називають цей Політичний організм Державою, коли він пасивний, Сувереном, коли він активний, Державою – при співставленні його з йому подібними. Що до членів асоціації, то вони в сукупності отримують ім'я народ, а окремо називаються громадянами, які беруть участь у верховній владі, і підданими, котрі підкоряються законам Держави [1, с. 222-223].

І хоча в сучасних умовах концептуальні положення суспільного договору зазнали суттєвих змін головним чином через отримання особою високого ступеня автономності відносно громадянського суспільства та держави, незмінною залишилась природа цієї угоди, сутність якої знаходить свій вияв у загальній (спільній, суспільній) волі.

Способом розв'язання поставленого нами питання стане використання пізнавальних можливостей таких категорій діалектики, як зміст і форма.

Будь-який предмет, явище або процес має свій зміст і належну йому форму. Немає змісту без форми, так само, як і немає форми без змісту. Водночас, кожний предмет, явище або процес має специфічний зміст і відповідну йому форму [2, с. 173].

У філософії під *формою* розуміють спосіб існування й вираження *змісту*, тобто певним чином упорядкованої сукупності елементів та процесів, що утворюють предмет. Поняття форма використовується також у значенні внутрішньої організації змісту, і в цьому сенсі проблематика форми отримує подальший розвиток у категорії структура.

Будь-яке цілісне утворення з необхідністю має як свою зовнішню, так і внутрішню форму. *Зовнішня форма* – це вираження зовні цілісного утворення, що є чимось самостійним відносно змісту. *Внутрішня форма* – це структура, спосіб організації, певна упорядкованість частин цього цілого, що є складовою його змісту [2, с. 188-189]. Крім зовнішньої та внутрішньої форм в теорії джерел права розрізняють ще й *юридичну форму*, під якою розуміють офіційну назву документу.

Використання гносеологічних можливостей вищезгаданих категорій діалектики по відношенню до досліджуваного явища правової дійсності дозволяє з'ясувати його зміст та форми. Зміст конституції складає сукупність нормативних і ненормативних приписів, що є відображенням волевиявлення громадянського суспільства. Зовнішньою формою вираження та закріплення цієї волі є юридичний документ, який має назву конституції (юридична форма). Внутрішню форму цього матеріального носія правової інформації, як правило, утворюють такі його структурні елементи, як преамбула, розділи, статті, частини статей, пункти тощо.

І якщо зовнішня та внутрішня форми конституції не викликають якихось заперечень, питання юридичної форми може бути предметом наукового дискурсу. Підґрунтям для нього слугують ті положення теорії джерел права, що

розкривають юридичну природу нормативно-правового акта і такого його різновиду, як закон, а також нормативно-правового договору (договору з нормативним змістом) і такого його різновиду, як конституційний договір.

Під нормативно-правовим актом пропонуємо розуміти забезпечене з боку держави волевиявлення уповноважених суб'єктів правотворчості (народу, органів публічної влади й окремих посадових осіб цих органів, а також керівників інших державних організацій, наділених правотворчими повноваженнями), об'єктивоване в офіційному юридичному документі, що здійснює регулятивний та/або охоронний вплив на поведінку праводієздатних суб'єктів шляхом встановлення, зміни, скасування чи конкретизації правових норм, спричиняє юридичні наслідки та сприяє утвердженню правопорядку [4, с. 47].

Закон, як джерело права, на нашу думку, являє собою нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий в особливому порядку колегіальним представницьким органом державної влади (Парламентом) або безпосередньо народом (шляхом референдуму), що містить правові норми, які здійснюють регулятивну або охоронну функцію на основі своєї відповідності тенденціям розвитку суспільних відносин, суспільним потребам та інтересам [3, с. 72].

Нормативно-правовий договір – це документально оформлене спільне, узгоджене рішення двох або більше сторін, яке містить норми права. Одним із його різновидів є конституційний договір, що, як правило, укладається при створенні федеративної держави і є джерелом галузі конституційного права [5, с. 203].

Аналіз вищенаведених суджень свідчить про те, що зміст нормативно-правового акта та закону, як одного з його різновидів, складають правові норми як відображення волі уповноважених суб'єктів правотворчості (народу, органів публічної влади й окремих посадових осіб цих органів, а також керівників інших державних організацій, наділених правотворчими повноваженнями). Що ж до змісту нормативного договору, то його також утворюють норми права, проте вони виражають спільне, узгоджене рішення двох або більше сторін, які є учасниками договірної правотворчості. Оскільки конституція визначає характер правових відносин між особою, суспільством і державою, саме вони є сторонами і основними бенефіціарами суспільного договору.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що юридичному документу, який містить правові норми, що виражають спільне, узгоджене волевиявлення цих суб'єктів права, більшою мірою відповідає офіційна назва не конституція чи Основний Закон держави, а конституційний договір.

І хоча практика конституційної законотворчості переважної більшості держав світу свідчить про те, що її результати, як правило, об'єктивуються в юридичній формі конституції, в новітній історії незалежної України 8 червня 1995 р. мав місце факт укладення Конституційного Договору між Верховною

Радою України і Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України», який дозволив подолати політичну кризу, що виникла в результаті протистояння двох загальнодержавних представницьких органів державної влади.

1. История политических и правовых учений : хрестоматия / под общ. ред. Г. Г. Демиденко. Харьков : Факт, 1999. 1080 с.

2. Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : монографія. Москва : Аванта +, 2001. 560 с.

3. Сердюк І. А. Закон як філософська та загальнотеоретична категорія: питання взаємозв'язку та взаємозумовленості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 62-72.

4. Сердюк І. А. Поняття та особливості нормативно-правового акта. *Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка»*. 2017. № 2. С. 40-47.

5. Теорія держави і права : підруч. / за ред. Ю. А. Ведернікова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

Сердюк Л. М.
*доцент кафедри теорії
та історії держави та права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗМІНИ ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ 1996 РОКУ ТА ЇХ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Представники доктрини конституційного права з огляду на такий критерій для видової диференціації категорії конституція, як порядок внесення до неї змін, відносять Основний Закон Української держави до різновиду жорстких. Це означає, що Конституція України з-поміж інших законів вирізняється підвищеною стабільністю, а внесення до неї змін і доповнень, як правило, свідчить про намір суб'єкта законотворчості здійснити певні реформи, на які є суспільний запит. При підготовці тез цієї доповіді автор поставив за мету оцінити соціально-правові наслідки внесених Верховною Радою України змін до Конституції Законами України № 2222-IV від 08.12.2004 р. [1], № 1401-VIII від 02.06.2016 р. [5], № 2680-VIII від 07.02.2019 р. [6], адже саме ці нормативно-правові акти вищої юридичної сили послугували правовою основою для трансформації форми правління в Україні, реформування правосуддя в нашій державі, а також обрання стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноат-